

Opinnäytetyö AMK

Kuvataide

2022

Laura Laurila

Monien merkitysten metsä

– vastaanottotutkimus taiteen kokemuksellisuudesta

Opinnäytetyö (AMK) | tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kuvataide

2022 | 25 sivua

Laura Laurila

Monien merkitysten metsä

- vastaanottotutkimus taiteen kokemuksellisuudesta

Tämä opinnäytetyö on vastaanottotutkimus taiteen kokemuksellisuudesta. Työ edustaa tapaustutkimusta ja tutkimus on rajattu taiteen vastaanottoon kahden taidenäyttelyn yhteydessä. Näyttelyt olivat osa taiteellista opinnäytetyötä ja niiden teemana oli metsän moniaistinen kokemus. Työssä tutkitaan sekä vastaanottajien suhdetta metsään että heidän kokemustaan taideteoksista.

Työn teoreettisena viitekehyksenä toimivat taiteenteoreettiset kirjoitukset esteettisestä kokemuksesta. Teoriat pohjautuvat pitkälti yhdysvaltalaisen John Deweyn näkemyksiin taiteen kokemuksesta, joiden mukaan kaikki aidot kokemukset ovat esteettisiä ja taidekin tulee kokea samaan tapaan. Tutkimuksen aineisto on koottu näyttelyissä toteutetun kyselylomakkeen ja haastattelujen avulla.

Tutkimusmateriaalia käsitellään aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Suhde metsään näyttäytyi haastateltavien keskuudessa monimerkityksellisenä ja tärkeänä. Taiteen kokemuksesta puhuttiin sekä emotionaalisesti että analyttisesti.

Asiasanat:

kuvataide, kokemuksellisuus, estetiikka, reseptio, näyttelyt

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Fine Arts

2022 | 25 pages

Laura Laurila

Forest of Many Meanings

- Reception aesthetics of the experimentality of art

This is a thesis of the experimentality of art based on reception theory. It is a case study, outlined to the reception of art in two exhibitions. The exhibitions were a part of the artistic thesis, and their theme was the multisensory experience of forests. This work researches the receptors' relationship to the forest and their experience of the art.

The frame of reference in this work are writings on art theory about the aesthetic experience. The theories are largely based on the views expressed by the American writer John Dewey. He maintains that all genuine experiences are aesthetic by nature and art should be experienced the same way. The material of the research is questionnaires made at the exhibitions and three recorded interviews.

The research material is analysed with the tools of material-oriented content analysis. The relationship to the forest appeared to be ambiguous and important to the interviewees. The art experience was discussed both emotionally and analytically.

Keywords:

art, art experiences, reception aesthetics, art exhibitions

Sisällysluettelo

1 Johdanto	5
2 Suomalaisen metsäsuhde	7
3 Esteettinen kokemus	9
4 Vastaanottotutkimus	11
5 Aineisto ja analyysi	13
5.1 Kyselylomake	14
5.2 Haastattelut	16
5.2.1 Haastateltavien suhde metsään	17
5.2.2 Tilallisuuden kokemus	18
5.2.3 Tilateoksen problemaattisuus	19
5.2.4 Veistosten haptisuus	20
6 Lopuksi	23
Lähteet	25

Liitteet

Liite 1. Kyselylomakkeen kysymykset

Kuvat

Kuva 1. Laura Laurila: The Forest Within, Walleniuksen Wapriikki.	15
Kuva 2. Laura Laurila: Tanssi yli sammalten, Galleria Koppelo.	18
Kuva 3. Laura Laurila: Metsänkappaleita, 2022, vaahtomuovi ja akryylimaali.	22

1 Johdanto

Minulle metsä on ollut aina tärkeä paikka. Lapsena se oli kuin toinen olohuone. Oikeastaan siellä oli monia erilaisia huoneita, sekä avaria että suojaisia tiloja. Metsässä sai juosta tai istua, olla rauhassa. Sisätiloissa oli paljon sääntöjä lapsille, useimmiten ne olivat rajoittavia. Nykyisinkin koen vapaudentunnetta metsässä. Metsä on jännittävä paikka, mahdollisuus seikkailuun ja uuden löytämiseen. Liian harvoin saan vietyä itseni metsään nyt kaupungissa asuessani.

Metsä on ollut yksi kuvataiteen rakastetuista teemoista kautta aikojen. Suomalaisia pidetään lähtökohtaisesti metsäkansana, jolla on merkityksellinen suhde metsään ja se näkyy myös taiteemme historiassa. Metsäsuhteemme on myös jatkuvassa muutoksessa ja metsien käyttö on vuodesta toiseen kiistelty aihe, kun luontokato uhkaa metsiemme monimuotoisuutta ja samalla metsäteollisuus on yksi merkittävistä tuotantoaloista Suomessa.

Taiteellinen opinnäytetyöni käsittelee metsän moniaistista kokemusta. Teoskokonaisuus oli esillä kesäkuussa vuonna 2022 Walleniuksen Wapriikissa Juupajoella ja lokakuussa Galleria Koppelossa Tampereella. Näyttely koostui akryylimaalauksista, vaahtomuoviveistoksista sekä tila- ja ääniteoksesta. Olen abstrahoinut metsän elementtejä: värejä, muotoja ja ääniä.

Näyttelyiden aikana tutkin teosten vastaanottoa näyttelyssä käyneiden henkilöiden keskuudessa kahden eri metodin avulla. Toisen näyttelyn aikana keräsin materiaalia kyselylomakkeella ja toisen näyttelyn yhteydessä haastattelin seitsemää ihmistä. Käsittelem hankkimaani materiaalia aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin.

Tutkimukseni kohteena on taiteen kokemuksen luonne ja työni edustaa tapaustutkimusta, jossa rajaan tutkittavan aiheen oman taiteeni vastaanottokokemuksiin. Tarkastelen myös ihmisten metsäsuhteen merkityksellisyyttä heille itselleen ja mitä yhteistä näyttelykokemuksella voi olla

luontokokemuksen kanssa. Palauttaako näyttelykokemus luontokokemuksen mieleen ja miten ihmisen luontosuhde vaikuttaa taiteen kokemiseen.

Tässä työssä aloitan pohtimalla suomalaisten metsäsuhdetta kartoittaakseni sekä omia lähtökohtiani että yleistä kokemusilmapiiriä tutkimani aiheen taustalla. Metsät peittävät yli kolme neljännestä maapinta-alastamme ja näin ollen Suomi on koko maailman metsäisin maa. Tämä aiheuttaa luonnollisesti sen, että suomalaisilla on läheinen suhde metsään.

Tekstin toinen luku käsittelee tutkimukseni teoreettista taustaa ja nostan esiin muutamia kirjoituksia taiteen esteettisestä kokemuksellisuudesta. Taiteen kokemuksellisuudesta on kirjoitettu paljon ja olen rajannut teoreettisen aineiston ulkopuolelle esimerkiksi fenomenologiset näkemykset, jotka olisivat yhtä hyvin voineet sopia työni teoreettiseen viitekehykseen. Sen sijaan olen poiminut tähän erityisesti yhdysvaltalaisen filosofin John Deweyn näkemyksiä taiteen kokemuksesta.

Kolmannessa luvussa selvennän käyttämiäni metodeja, eli vastaanottotutkimusta ja aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Esittelen myös yhden kotimaisen vastaanottotutkimuksen taiteen alalta ja peilaan omaa työtäni sen avulla.

Neljäs luku keskittyy aineiston, eli keräämäni tutkimusmateriaalin esittelyyn ja analyysiin. Käsittelem ensin kyselylomakkeella saamani aineiston ja siirryn sitten analysoimaan tarkemmin haastattelujen sisältöä. Tarkastelen aineistoa eri teemojen kautta, joita ovat haastateltavien suhde metsään, tilallisuuden kokemus, tilateoksen problemaattisuus ja veistosten haptisuus.

Loppuluvussa kokoan näitä asioita yhteen ja esittelen tutkimustuloksia. Pohdin lopuksi myös opinnäytetyön tekoprosessia ja tulosten luotettavuutta.

2 Suomalaisen metsäsuhde

Suomessa on paljon metsää ja metsätalous on ollut meille tärkeä elinkeino vuosisatojen ajan. Olen itse kotoisin pientilalta, jossa metsän ostaminen, kasvattaminen ja myyminen on ollut olennainen osa tilan toimintaa. Metsää arvostettiin muutenkin kuin taloudellisessa mielessä: metsässä vietettiin aikaa, käveltiin ja istuttiin nuotiolla, syksyisin metsästä kerättiin marjoja ja sieniä. Arvostukseni metsää kohtaan kumpuaa tuolta lapsuudenperheeni arvomaailmasta.

Nykyisin metsäsuhteeni on tyypillisen kaupunkilainen, menen metsään virkistymään. Vierailen kotiani lähellä olevissa metsissä ja joskus teemme perheellä retkiä myös kaukaisempiin korpiin. Myös lomamatkoilla hakeudun paikalliseen metsään, vaikka se olisi vain pieni kaistale puustoa kaupungin laidalla. Menen metsään ensisijaisesti elävöitymään, harvemmin keräämään marjoja tai sieniä. Olen myös osallistunut ikimetsän suojeluun Luonnonperintösäätiön kautta.

Vesa Heikkinen on vertaillut suomalaisten ja japanilaisten metsäsuhdetta teoksessaan Kivi, kukka ja kuu. Heikkinen kertoo, että Japanissa arvostetaan metsiä samantapaisesti kuin Suomessa: sekä niiden taloudellisten että terveydellisten ominaisuuksien vuoksi. Japanilaiset ovat tutkineet metsien terveysvaikutuksia paljon ja todenneet, että metsässä kävely laskee pulssia, verenpainetta ja kortisolitasoja. (Heikkinen 2019, 136.)

Myös Suomessa on tutkittu metsän terveysvaikutuksia useiden vuosien ajan. Luonnonvarakeskuksen tutkimusprofessori Liisa Tyrväisen mukaan metsän terveysvaikutukset näkyvät jo viidessätoista minuutissa, kunhan metsä on riittävän suuri yhtenäinen alue. Pienet luontokaistaleet asutuksen lomassa eivät vielä takaa myönteisiä terveysvaikutuksia. (Brax, 2020)

Ajatus luonnon terveysvaikutuksista ei ole uusi, sillä virkistys- ja luonnonsuojelualueita nimenomaan kansanterveydellisessä mielessä on perustettu jo 1800-luvun lopulta saakka (Laakkonen ym. 2019, Hankosen 2021,

65 mukaan). Uusissa hyvinvointitutkimuksissa on kyetty myös osoittamaan, ettei luonnon koetulla ”vihreydellä” ole välttämättä suoraa yhteyttä kasvipeitteeseen, vaan luonto koetaan kulttuuristen mielikuvien kautta (Pasanen ym. 2014, Hankosen 202, 65 mukaan).

Suomalaisille metsä onkin yleisin ja suosituin luontoympäristö. Ulkoilemisen keskeisenä hyötynä pidetään stressitilanteista palautumista, lisäksi tulevat liikunnan aiheuttamat hyödyt, kuten parantunut mieliala ja kyky irtautua arjesta. (Tyrväinen, Lanki, Sipilä, Komulainen, 2018)

Pandemian sulkiessa ihmiset koteihinsa korostui metsien elävöittävä merkitys monien muidenkin kuin minun mielessäni. Laajat joukot suuntasivat askeleensa ja pyöränrenkaansa metsiin. Tämä ei ollut kuitenkaan täysin ongelmaton. Metsäpoluilla oli ruuhkaa ja kokemattomat metsässä kävijät jättivät jälkeensä roskia ja kuluttivat tarpeettomasti sammalia ja jäkäliä.

Erityisesti kaupunkiluonnossa ulkoilu keskittyy pienille määritellyille alueille ja aiheuttaa näin kuormitusta. Lähiluontoalueet ovat kuitenkin äärimmäisen tärkeitä ihmisten virkistyskohteita, joita pitäisi mielestäni arvostaa kaupunkisuunnittelussa enemmän kuin mitä nyt tehdään esimerkiksi Tampereella.

3 Esteettinen kokemus

Pentti Määttänen on todennut taideteoksen ominaisluonteesta, että teos voi olla olemassa vain vuorovaikutuksessa kokijoiden kanssa. Toisinaanottuna taideteos tulee olevaksi vasta kun se asetetaan esille ja se tulee koetuksi. Ilman esillepanoa taideteos on vaikutussuhteessa vain tekijänsä kanssa. (Määttänen 2012, 103.)

Taiteilijan tulee tehdä taidetta ja asettaa se toisten nähtäväksi ja arvioitavaksi. Sen voisi katsoa olevan taiteilijuuden perusedellytys, varsinkin jos taiteilija haluaa osallistua taideinstituutioon. Uskon että kaikki taiteilijat ovat kiinnostuneita juuri tuosta Määttäsänen mainitsemasta vuorovaikutuksesta. Taiteilijat haluavat tietää minkälaisia kokemuksia heidän taiteensa saa aikaan näyttelyssä kävijöiden keskuudessa.

John Deweyn kirja *Taide kokemuksena* vuodelta 1934 on estetiikan klassikkoteos. Siinä hän esittelee näkemyksensä siitä, kuinka kaikki todelliset ja aidot kokemukset ovat luonteeltaan esteettisiä. Deweyn mukaan taideteoksia tuleekin tarkastella arkisen kokemuksen lähtökohtien mukaan, jolloin päästään lähimmäksi taiteen esteettistä olemusta. Tällaisen aidon kokemuksen kautta pystymme paremmin ymmärtämään taidetta. (Dewey 2010, 20–21.)

Dewey kirjoittaa myös esteettisen kokemuksen mielikuvituksellisesta luonteesta kuvaten kaiken tietoisien kokemuksen olevan laadultaan mielikuvituksesta. Kokemuksista tulee tietoisia vasta silloin, kun kokija yhdistää niihin merkityksiä aiemmista kokemuksistaan. Deweyn mukaan mielikuvitus on uuden ja vanhan tietoista yhteensovittamista. (Dewey 2010, 329.)

Deweyn ajatuksia myötäillen voidaan ajatella, että jos kokija keskittyy taiteen kokemukseen, antaa taiteelle mahdollisuuden, on taiteella suuremmat mahdollisuudet onnistua herättämään kokijassa aidon elämyksen. Taidetta ei tulisi arvottaa ensisijaisesti yleisten normien mukaan, vaan ennemmin sen mukaan millaisia kokemuksia taide onnistuu vastaanottajissaan herättämään.

Deweyn mukaan taide sekä keskittää että laventaa välitöntä kokemusta. Taideteos haastaa kokijansa käyttämään mielikuvitustaan ja järjestämään kokemukseen liittyviä elementtejä sen avulla. Esteettisen kokemuksen ainutlaatuisuus syntyy tästä toiminnasta. (Dewey 2010, 331.)

Alva Noë on pohtinut samaa asiaa ja todennut taiteen arvon liittyvän siihen, että taiteen alueella yritämme selvittää jo tietämiämme asioita. Taiteen avulla voimme tulla tietoisemmaksi tavoistamme ajatella, reagoida tai suoda arvoa. Taiteen kokemus ei synny pelkästään katsomalla teosta, vaan se vaati itsensä aktivoimista. ”Taideteokset antavat mahdollisuuden saattaa toimintaan tavat, joilla elämämme avautuvat.” (Noë 2019, 240–243.)

Noën ajatuksen mukaan taide on siis jotain, joka lisää ymmärrystä itsestämme. Tätä tutkimusta tehdessäni kävin keskusteluja haastateltavien kanssa ja taiteen äärelle pysähtyminen, ja sen kautta erilaisista kokemuksellisista asioista keskusteleminen oli todellakin hyvin avartavaa.

Juhani Pallasmaa toteaa, että abstrakti taide voi synnyttää aistipiirin rajojen yli siirtyvän kokemuksen. Tällä hän tarkoittaa monien eri aistien avulla syntyvää kokemusta. Pallasmaa pitää abstraktisuutta harhaanjohtavana käsitteenä, koska hänen mukaansa siinä on kysymys konkreettisesti ja subjektiivisesti aisteihin perustuvista ja niihin vaikuttavista ilmiöistä. (Pallasmaa 1993, 42.)

Tässä työssä tarkastelen myös taiteen moniaistista kokemusta. Näyttelyissä esillä olleet erilaiset teostyyppit pyrkivät synnyttämään moniaistisen kokemuksen. Jaan Pallasmaan näkemyksen abstraktisuuden eri aisteja herättelevästä potentiaalista. Sain tästä myös konkreettisen esimerkin, kun muutamat haastattelemanani henkilöt tunnistivat näyttelyssäni esillä olleiden veistosten kokemukseen liittyneen näköaistin lisäksi tuntoaistin.

4 Vastaanottotutkimus

Vastaanottotutkimus, toiselta nimeltään reseptioestetiikka, on alkujaan kirjallisuudentutkimuksen piirissä kehittynyt ja sittemmin muitakin taiteen aloja käsittelemään laajentunut tutkimussuuntaus. Vastaanottotutkimus tutkii nimensä mukaisesti erilaisten kulttuurituotteiden vastaanottoa yleisön piirissä. Tutkimusta tehdään muun muassa kyselyiden ja haastatteluiden avulla.

Maaria Linko on tutkinut kuvataiteen kokemiseen liittyviä elämyksiä, etsinyt suuria tunteita, joita taide herättää. Linko määrittelee *taidekokemuksen* taiteen parissa hankituksi kokemukseksi, joka voi olla luonteeltaan enemmän tai vähemmän mieleenpainuva ja tunteita herättävä. *Taide-elämys* puolestaan on syvempi, herättää tunteita ja aiheuttaa suhteen muodostumisen teokseen tai tilanteeseen. Kaikki taidekokemukset eivät siis ole Linkon mukaan elämyksiä ja hän onkin tutkimuksessaan keskittynyt juuri tuohon elämyksellisyyteen. (Linko 1998, 11–12.)

Linko tuli tutkimuksessaan siihen johtopäätökseen, että pääsääntöisesti taiteen kokijat puhuivat taiteesta subjektiivisesti, omaelämäkerrallisesti ja emotionaalisesti. Vain muutamat hänen tutkimukseensa osallistuneet henkilöt puhuivat taiteesta arvottavasti ja etäännyttäen. Linkon mukaan juuri emotionaalinen sitoutuminen kokemukseen tuottaa mieleenpainuvia kokemuksia. (Linko 1998, 64.)

Linko toteaa, että taideteoksilla on jokin merkityssisältö, vaikkakin se on suhteessa omaan historialliseen kontekstiinsa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kulttuurituotteille olisi joku oikea, ensisijainen vastaanottotapa, vaan myös kokijan tapa muodostaa merkityksiä on kontekstisidonnaista. (Linko 1998, 30.)

Oma tutkimukseni rajautuu siihen, kuinka yleisö kokee minun taiteeni. Olen kiinnostunut kaikista kokemuksista, negatiivisistakin. Minua kiinnostaa minkälaisia ajatuksia ihmiset ajattelevat taiteeni äärellä ja mikä on heidän suhteensa tapaan, jolla näyttelyn teema on esitetty. Tutkin kuinka nämä asiat ilmenevät heidän puheessaan ja teksteissään.

Kysyin haastateltavilta myös heidän metsäsuhteestaan, tarkoitukseni selvittää vaikuttaako se heidän tapaansa tulkita metsäaiheista taidettani. Sitäkin enemmän uskon kuitenkin taiteen katsomisen tavan liittyvän siihen kuinka harjaantuneita kyseiset henkilöt ovat tulkitsemaan taidetta ylipäättäen. Oletukseni tutkimuksen alussa oli, että taiteilijat tunnistavat metsän elementit taideteoksista helpommin, kuin vähemmän taidetta tulkitsemaan tottuneet henkilöt.

Tarkastelen haastattelujen ja kyselylomakkeen avulla keräämääni materiaalia aineistolähtöisen sisällönanalyysin keinoin. Kyseisessä analyysimallissa tutkimusmateriaalista nostetaan esiin analyysin kohteita tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Tarkoituksena on, ettei analyysiyksiköitä ole ennalta päätetty, tai etteivät aiemmat tiedot ja teoriat tutkittavasta asiasta vaikuta analyysin toteuttamiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 4.1.)

Sisällönanalyysissa aineistosta tehdään tulkintoja, joiden avulla edetään kohti käsitteellistä näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Tällöin kuva tutkittavasta kohteesta rakennetaan muodostettujen käsitteiden avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 4.4.3).

Tutkimuksessani tarkoituksena on selvittää rajatun joukon näyttelyssäni käyneiden ihmisten vastaanottotapoja ja taiteesta puhumisen tapoja. Teemoitin haastatteluissa ilmenneitä, toisiaan muistuttavia suhtautumistapoja taiteen kokemuksesta. Käytin tähän litteroitujen tekstien lähilukua. Haastatteluissa esiintyi samoja teemoja kuin kyselylomakkeen vastauksissa, mutta haastatteluissa aiheita käsiteltiin syvemmin ja monipuolisemmin.

5 Aineisto ja analyysi

Metsä nousi pandemian aikana tärkeäksi teemaksi taiteessani. Minulle taiteen tekeminen on etsimistä. Etsin tunneyhteyttä teokseen ja sen kuvaamaan aiheeseen. Voin tulla hyvin onnelliseksi esimerkiksi onnistuneesta väriyhdistelmästä, joka ilmentää haluamaani asiaa. Samoin tulen hyvin onnelliseksi metsässä nähdessäni metsän värit, muodot ja maisemat.

Taiteellisessa opinnäytetyössäni tavoitteenani oli tulkita metsän moniaistista kokemusta maalausten, veistosten, ääniteoksen ja tilateoksen avulla. Käsittelyssäni olivat näkö-, kuulo- ja tuntoaisti. Näköaisti liittyi kaikkiin esillä oleviin teoksiin, kuuloaistia käsittelemällä erityisesti tilateokseen integroidun ääniteoksen avulla. Tuntoaistin aktivointia tavoittelin tilateoksen avulla, jonka päällä kävijöiden olisi tarkoitus kävellä ja istua.

Pidin teoskokonaisuudesta kaksi näyttelyä, jotka olivat luonnollisesti hieman erilaiset johtuen näyttelytilojen erilaisista ominaisuuksista. Kummankin näyttelyn yhteydessä pyrkimyksenäni oli selvittää, miten ihmiset olivat kokeneet näyttelyni ja miten heidän oma suhteensa metsään mahdollisesti vaikutti heidän näyttelykokemukseensa.

Näyttelyssäni *The Forest Within*, joka oli esillä Walleniuksen Wapriikissa Juupajoella kesäkuussa 2022 toteutin näyttelyssä kävijöiden keskuudessa kyselyn. Käytin kyselylomaketta, jossa kysyin kävijöiden tottumuksista ja mieltymyksistä metsän suhteen. Pyrin myös yhden avoimen kysymyksen avulla kartoittamaan mitä kävijät ajattelivat teoksistani.

Toinen näyttelyni *Tanssi yli sammalten* oli esillä Galleria Koppelossa Tampereella lokakuussa 2022. Näyttely oli yhteisnäyttely Inka Hannulan kanssa ja osuuteni koostui osittain samoista teoksista, jotka olivat aiemmassa näyttelyssä esillä. Näyttelyn yhteydessä tein kävijöille haastatteluja, jotka nauhoitin. Kysyin kävijöiltä kaksi kysymystä: mitä metsä merkitsee sinulle ja miten he kokivat teokseni kyseisessä näyttelyssä.

Kuva 1. Laura Laurila: The Forest Within, Walleniuksen Wapriikki.

5.1 Kyselylomake

Tiesin jo etukäteen, että kyselylomakkeen käyttämiseen liittyy haasteita, kuten malttavatko ihmiset pysähtyä kirjoittamaan näyttelyssä käydessään ja osaanko kysyä tarpeeksi tarkasti, jotta saan riittävän informatiivisia vastauksia, kun jatkokysymysten esittämiseen ei ole mahdollisuutta. Toisaalta lomakkeen käyttäminen antoi vastaajille anonymiteetin, he olivat vapaita antamaan myös negatiivista palautetta ja tilanteessa oli mahdollisuus saada rehellisempi kokonaiskuva teosten vastaanoton suhteen.

Kummatkin edellä mainitut seikat pitivät jokseenkin paikkansa kyselyssäni. Sain kyselyyni 26 täytettyä lomaketta, joissa useat vastaukset avoimiin kysymyksiin olivat hyvin suppeita, monet jopa yhden sanan vastauksia. Sain myös muutaman negatiivisen kommentin teoksistani, joita en välttämättä olisi saanut

haastatteluissa. Kysely toteutettiin täysin anonyymisti, joten en tiedä kyselyyn vastanneiden ikää tai sukupuolta.

Kysyin vastaajilta lomakkeella useamman kysymyksen liittyen heidän metsäsuhteeseensa. Ensimmäinen avoin kysymys oli: minkälaisessa metsässä viihdyt parhaiten? Kuusi vastaajaa kertoi viihtyvänsä mäntymetsässä, usea mainitsi pitävänsä helppokulkuisesta metsästä ja muutamassa vastauksessa mainittiin myös polkujen tärkeys. Metsän monimuotoisuus oli myös toistuva teema vastauksissa, joissakin vastauksissa mainittiin sekametsä ja vain yksi vastaaja sanoi pitävänsä tiheistä kuusikoista, jotka sulkevat sisäänsä.

Luonnontilaisuutta arvostettiin ja myöskin valoisuus mainittiin muutaman kerran.

Toinen avoin kysymykseni oli: mitä metsä merkitsee sinulle? Suosituin vastaus oli, että metsä merkitsee rauhaa. Kyseinen sana esiintyi hieman eri muodoissa peräti 15 vastauksessa. Muita vastauksia olivat mm. vapautta, kauneutta, turvaa, lohtua, terapiaa, ulkoilupaikkaa, virikkeitä, havainnointia, hyvinvointia ja terveyttä. Metsän merkitys on siis selkeästi sekä henkiseen että fyysiseen hyvinvointiin liittyvä suurelle osalle ihmisistä. Tämä johtopäätös saa tukea aiemmin mainitsemistani metsän terveysvaikutuksista tehdyistä tutkimuksista.

Kolmas avoin kysymys oli minulle kiinnostavin ja ainoa kyselylomakkeella, joka edustaa vastaanottotutkimusta: Mitä ajatuksia tämä näyttely toi mieleesi? Vastauksissa toistui sana voimakas erilaisissa yhteyksissä, kuten värien voima ja metsän voima. Myöskin koko näyttelyä kuvailtiin voimakkaaksi. Värejä kuvailtiin myös rohkeiksi, kauniiksi ja keväisiksi. Tulkitsen vastauksia niin, että selkeiden kirkkaiden värien yhdistelmät ja suuret kontrastit värien ja valöörien välillä saivat vastaanottajat kokemaan maalaukset voimakkaina.

Yhdessä vastauksessa mainittiin, että ”tietyt värit eivät sopineet käsitykseeni metsästä.” Samassa vastauksessa näyttelyn kuvaama metsä koettiin eriskummalliseksi, rauhattomaksi ja oudoksi. Tämä vastaus oli hyvin mielenkiintoinen ja kertoo taiteen kokemuksen luonteesta, jossa aiheeseen on suhtauduttu hyvin kirjaimellisesti ja oma kokemus metsästä on ohjannut taiteen vastaanottotapaa.

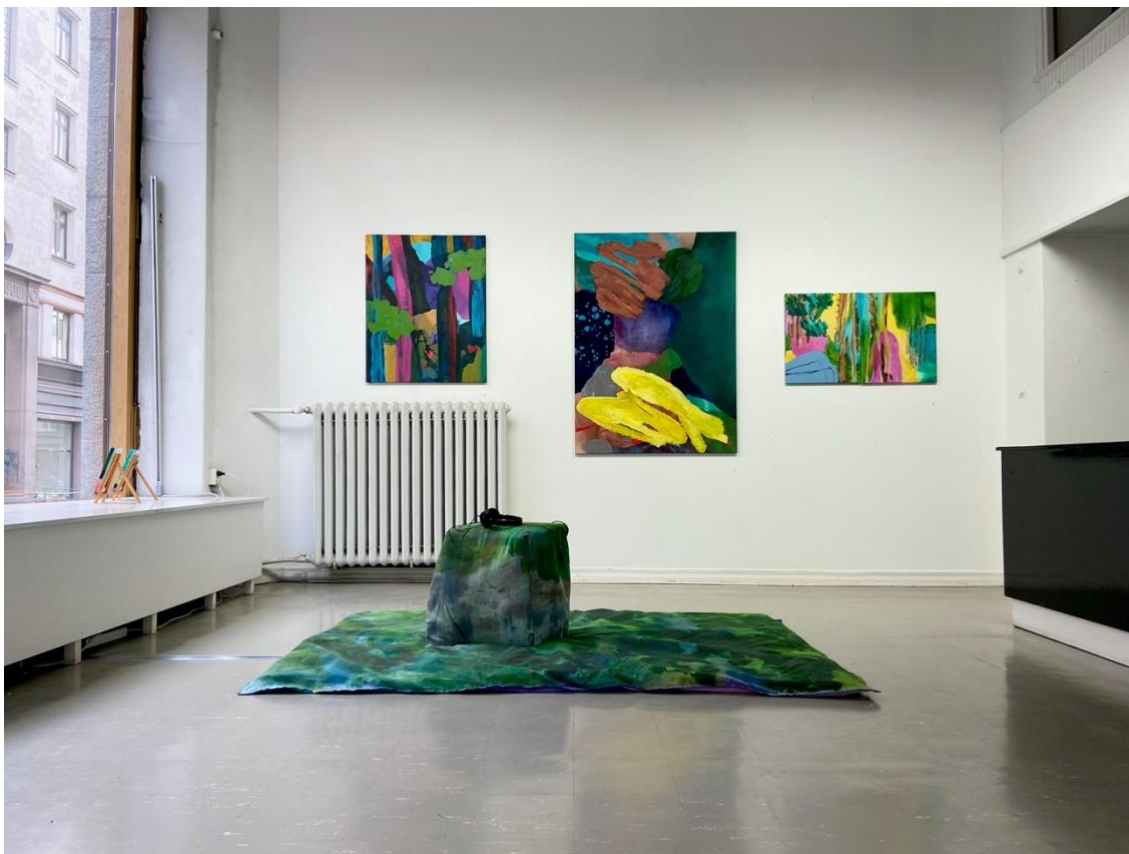
Kolmessa vastauksessa mainittiin, että ääniteos, maalaukset ja värit yhdessä loivat elämyksen, joka vei metsään. Myös tilateos mainittiin eräässä vastauksessa: ”kangasmatto lattialla kuin olisi karhunsammaleella”. Sanottiin myös, että näyttely antoi inspiraatiota. Yhdelle vastaajalle oli tullut tunne, että täytyisi viedä lapset useammin metsään.

5.2 Haastattelut

Haastattelin seitsemää ihmistä, jotka olivat käyneet katsomassa näyttelyni Galleria Koppelossa. Haastateltavien ikähaarukka oli 40–70 vuotta ja he kaikki olivat sattumalta naisia. Kaksi haastateltavista oli minulle aiemmin tuntemattomia, muut tunsin entuudestaan. Rajasin haastateltavista sukulaiset ja perheenjäsenet pois.

Itse haastattelutilanteita oli kolme, ensimmäisessä haastattelussa oli yksi, toisessa kaksi ja kolmannessa neljä haastateltavaa samanaikaisesti. Haastattelut etenivät vapaamuotoisesti keskustelemaan tyyliin. Varsinaisia kysymyksiä oli vain kaksi: toinen kysymys pyrki selvittämään kävijöiden kokemusta näyttelystä ja toinen heidän suhdettaan metsään.

Mielestäni haastattelut onnistuivat hyvin, vaikka epäilin uskaltavatko haastateltavat kertoa mahdollisista negatiivisista ajatuksistaan teosten osalta. Koin kuitenkin, että mahdollisia hankaliakin asioita nostettiin esiin, vaikkakin uskon että haastateltavilla oli tietynlainen suodatin käytössä taitelijan itsensä ollessa haastattelijana. Tein kaikista haastatteluista litteraatiot.

Kuva 2. Laura Laurila: Tanssi yli sammalten, Galleria Koppelo.

5.2.1 Haastateltavien suhde metsään

Metsäsuhdetta koskevien kysymysten kohdalla haastatteluissa esiintyi saman tyyppisiä teemoja kuin kyselylomakkeellakin. Kaikkien haastateltavien kokemuksia yhdistäväksi teemaksi nousi metsän henkinen merkitys ja metsää kuvailtiin muun muassa vapauden ja turvan paikaksi. Yksi haastatelluista kertoi, että hän kokee tärkeäksi metsän tasapainottavan vaikutuksen, kun hän on kuormittunut yhteiskunnan vaatimuksista.

Yksi haastateltava mainitsi, että metsä palauttaa ihmisen paikalleen, kun luulemme, että olemme isompia kuin olemmekaan. Myös vanha sanonta metsä on suomalaisen kirkko, mainittiin haastattelussa ja yhden vastaajan mukaan metsä on hänelle pyhä paikka. Nämä vastaukset liittyvät keskenään samantyyppiseen kokemukseen metsästä tilana, joka on vaikuttava ja suuri.

Eräs muutamassa vastauksessa toistunut teema oli, että metsä on turvallinen, kun tietää missä metsässä on ja kun siellä on polkuja, joita pitkin kulkea. Vierias metsä, tai sellainen, jossa ei ole valmiita reittejä koettiin pelottavaksi. Pelko liittyi eksymisen mahdollisuuteen. Suurin osa haastatelluista kertoi vierailevansa enimmäkseen kotiaan lähellä olevissa tutuissa metsissä.

Neljäs teema liittyi metsän moniaistisuuteen, joka saa aikaan ainutlaatuisia elämyksiä. Yhden haastateltavan mukaan metsän äänimaailma on hyvin tärkeä. Metsän voi kokea hiljaisena paikkana, joka on kuitenkin hyvin rikas näennäisessä hiljaisuudessaan. Metsä humisee tai rätisee tai sirkuttaa. Hän mainitsi myös eri metsien erilaiset tuoksut, joihin vaikuttavat muun muassa se onko metsä kuiva vai kostea.

Myös metsän visuaalista luonnetta pohdittiin yhdessä vastauksessa seuraavasti: *”Metsä on näkymä näkymältä avautuvia horisontteja, vaihtuvasti, ja kuitenkin pääsääntöisesti lyhyitä näkymiä”*. Yhdessä vastauksessa pohdittiin myös kosketusaistia: *Metsä on alla, sivuilla ja päällä, kokonaisvaltaisesti*. Saman haastateltavan mukaan metsä voi herkistää sellaisia asioita ihmisessä pintaan, joita ei kaupunkielämässä tule kokeneeksi. Tämä liittyi hänen mukaansa kokonaisvaltaisuuteen ja monien aistien käyttämiseen.

5.2.2 Tilallisuuden kokemus

Monelle maalausten kuvavihjeet, kuten puunrunkoja muistuttavat värialueet ja niiden viereiset vaaleammat kentät herättivät tunteen metsän tilallisuudesta ja puiden välistä siivilöityvästä valosta. Katsoessaan maalauksia haastateltavat kokivat katsovansa puunrunkojen välistä pilkottavaa maisemaa, tai taivasta.

Eryteisesti juuri maalauksissa nähdyt valotunnelmat toivat katsojien mieleen muiston metsässä koetusta tilanteesta ja paikantunnusta. Vastauksissa mainittiin muun muassa metsän siimeksen luoma diffuusiohämärä, joka ilmentää syvän metsän tunnelmaa.

Jotkut haastateltavat kokivat, että kyseessä oli juuri muistoista tuleva kokemus, kun taas joidenkin mielestä kyseessä oli aivan uudenlainen, siinä hetkessä syntynyt kokemus metsästä ja tilallisuudesta. Erityisesti niillä henkilöillä, jotka olivat kuunnelleet ääniteoksen ja kävelleet ja istuneet tilateoksen päällä, oli tullut vahva tunne jostain uudesta paikasta, jossa he eivät olleet aiemmin käyneet.

Se ei ollut vaan, että tuli joku yksittäinen kokemus, tai muisto vaan ne teki oman maailman. Eli että tuntuu, että menee johonkin semmoiseen, missä pystyisi katsomaan minne tahansa ja sitten se vaan jatkuu ja jatkuu eli se oli todella vahva ja mä yllätyin siitä, että ne ei tullut muistoihin. Se oli uusi maailma.

Kokemukseen tilallisuudesta oli haastateltavien mukaan vaikuttanut aiemmin aistittu vihreä väri ja asettuminen teoksen pehmeän pinnan päälle. Henkilö, joka koki tuntoaistin liittyvän olennaisesti omaan metsäsuhteeseensa, sanoi saaneensa tilateoksesta miellelyhtymän metsässä olevaan maapintaan käveltyään pehmeän patjan päällä.

Haastateltavat kertoivat, että teokset yhdessä vahvistivat toisiaan. Yksi vastaaja sanoi, että hän katsoi ensin teokset ja sitten kuunteli musiikin ja niiden yhteisvaikutus loi kokemuksen metsän tunnusta. Haastateltava koki musiikin voimistaneen tunnetta, jossa hän ikään kuin siirtyi metsään ja musiikki johdatti metsässä syvemmälle.

Yhden haastateltavan tulkinta värien käytöstä viittasi kaupunkiympäristöön metsän sijaan ja tihentymät kuvakentässä hänen mukaansa rinnastuivat kaupungin rakenteisiin. Erityisesti hänen mielestään kirkkaan magentan ja kylmän vihreän käyttö toi hänen mieleensä kaupungin valot. Hänen tulkintansa oli, että maalaukset ilmentävät kaupunkilaisen mielikuvaa metsästä.

5.2.3 Tilateoksen problemaattisuus

Kolme haastatelluista kertoi, että heidän oli ollut hankalaa suhtautua lattialle sijoitettuihin teoksiin, joiden päällä oli maalattu kangas. Heille oli jäänyt epäselväksi saako teosten päällä kävellä ja yksi sanoi, että hän oli jopa

miettinyt, onko teos lattialla siksi, että sen on tarkoitus estää kulku lähemmäksi seinällä olevia teoksia.

Kun heille oli kerrottu, että teosten päällä kuuluu kävellä, oli se tuntunut silti väärältä. Kokemukseen vaikutti se, että tyypillisesti gallerioissa tai museoissa taideteoksiin ei saa koskea, tai niihin ei kuulu fyysisesti osallistua. Kaksi haastatelluista oli tullut galleria Koppeloon suoraan Sara Hildenin taidemuseosta, jossa oli erityisesti varoitettu koskemasta teoksiin ja tämän kokemuksen ollessa heillä tuoreessa muistissa oli tilateokseen osallistuminen tuntunut erityisen hankalalta.

Haastateltavat kertoivat, että heitä alkoi jännittää ja he miettivät muun muassa kävelivätkö toisetkin teoksen päällä ja ovatko heidän kenkensä kuraiset, jättävätkö he mahdollisesti jälkiä teokseen.

Myös he, jotka osallistuivat tilateoksen kokemiseen fyysisesti, sanoivat että he suhtautuivat teokseen kunnioittavasti. Fyysisen kontaktin ottaminen ja itsensä asemoiminen teokseen tapahtui siis varovaisesti. Teosta lähestyttiin hitaasti ja kevyesti kävellen ja sen päälle istuttiin huolellisesti.

Tiedostin tilateokseen liittyvät ongelmat jo ennen näyttelyiden alkamista ja aavistelinkin kävijöiden mahdollisesti arkailevan teoksen päällä kävelemistä. Halusin kuitenkin tarkoituksellisesti haastaa taiteen konventioita ja tarkastella maalatun kankaan päällä kävelemisen mahdollisuutta. Jos teos olisi ollut isompi pinta-alaltaan, vaikka peittänyt koko lattiapinnan, olisi kävijöiden mahdollisesti ollut helpompi astua sen päälle. Sen toteuttaminen näiden näyttelyiden puitteissa oli kuitenkin nyt mahdotonta.

5.2.4 Veistosten haptisuus

Monen haastateltavan mielestä erityisesti näyttelyssä esillä olleet, seinälle ripustetut vaahtomuoviveistokset olivat kiinnostavia. Veistoksista puhuttaessa esiin nousi niiden materiaalisuus ja pinnan rakenne, jota kaksi haastateltavista tunnisti katsoneensa haptisesti.

Laura Marksin mukaan haptisella havainnolla tarkoitetaan näkemisen kehollisuutta ja yhteyttä muihin aisteihin. Tällöin silmät toimivat kosketuselimien tapaan, ikään kuin koskettaen katseen kohdetta liikkueensa kuvan pinnalla. Haptinen havaitseminen korostaa kuvan materiaalista läsnäoloa ja liittää näkemistapahtuman koko kehoon. (Marks 2000, Pitkänen-Walterin 2006, 143–144 mukaan.)

Abstrakti, ei tunnistettava muotokieli veistoksissa ja materiaalin tuntu ilman fyysistä koskettamista saivat katsojat kokemaan mielleyhtymiä puihin ja puunkuoren koskettamiseen. Myös maalauksista tunnistettiin samankaltaista haptisuutta, mutta se oli korostuneempaa veistoksia katsottaessa.

Joidenkin niiden teosten katsominen, niitten veistosten esimerkiksi, vaikka se oli katsomista eikä tunnustelemista niin, jotenkin tuli mieleen se semmoinen, että ai niin, tolla tavalla hauras tai tommoinen se on se puu, tai joku. Siitä tuli semmoinen, se tuntoaistin kokemus, joidenkin asioiden katsomisesta esimerkiksi, mikä on se, että no, enhän mä sitä tunnustellut iholla, mut sitten siitä huolimatta, että jonkun asian näkemisestäkin saattoi tulla semmoinen tuntoaistimus.

Maalauksissa haptisuuden kerrottiin liittyvän ei-esittävään ilmaisuun, siihen ettei maalauksessa muodostunut täysin tunnistettavaa kuvaa ja haastateltavan mielestä tuota aukkoa paikkaamaan osallistuu jokin toinen aisti, jonka hän koki tässä tapauksessa olevan tuntoaistin.

Kolmiulotteiset työt oli ehdottomasti puhuttelevampia siinä, että vaikka ne oli abstrakteja niin ne vei mut huomattavasti lähemmäs sitä ajatusta metsästä, mikä resonoi mun ajattelun kanssa, tai kokemuksen kanssa ja sitten musta oli kiinnostavaa ne puun rungon muodot ja sitten sen jälkeen nää muutkin muodot, sellaiset ikään kuin fragmentit, mitä metsässä kulkiessa voi ajatella havaitsevansa tai poimivansa käteen, tai johon liittyy kosketusaisti myös.

Kuva 3. Laura Laurila: *Metsänkappaleita*, 2022, vaahtomuovi ja akryylimaali.

6 Lopuksi

Vastauksista ilmeni, että metsä on hyvin tärkeä ihmisille ja heillä on oma merkityksellinen suhteensa metsään. Vastauksissa näkyi myös metsän symbolinen merkitys esimerkiksi vapauden paikkana. Metsässä olo toi haastateltaville vapauden tunteen, vaikka metsä useimmiten on lähellä kaupunkia sijaitseva tarkkaan rajattu alue ja vaikka siellä liikutaan mieluiten polkuja pitkin.

Vastaanottajien tapa puhua taiteen kokemuksesta oli sekä tunteikasta että analyttistä. Analyttinen tapa puhua näkyi esimerkiksi siinä, miten vastaajat osasivat kertoa kokeneensa veistoksia katsoessaan niiden haptisen luonteen. Uskon, että tällaiseen analyttiseen katseeseen liittyi vastaanottajan kokeneisuus taiteen katsomisessa ja taiteen tulkinnan sanoittamisessa.

Omaa metsäsuhdettaan vastaajat peilasivat taiteen kokemukseen monin eri tavoin, kuten löytäen taiteesta yhtymäkohtia metsämuistoihin, tai luoden taidekokemuksen avulla uusia tilallisia elämyksiä, jotka kuitenkin muistuttivat jotain aiempaa tietämystä metsän olemuksesta.

Kyselytutkimuksen vastauksista suuri osa oli hyvin suppeita ja tämän takia päätinkin tehdä toisen näyttelyn yhteydessä haastatteluja kävijöiden keskuudessa. Jos tekisin kyselyn uudestaan, lisäisin kysymyksiä koskien eri teostyyppisiä ja taiteen kokemusta. Kyselyn avulla sain kuitenkin hyvää taustatietoa haastatteluja varten ja osasin tehdä tarkentavia kysymyksiä haastatteluissa.

Kyselylomakkeen vastauksista kävi erityisesti ilmi kaksi asiaa. Ensimmäinen vastanneiden keskuudessa metsällä on tärkeä rooli heidän arkielämässään, metsässä käydään usein ja sillä on positiivisia vaikutuksia sekä henkiseen että fyysiseen hyvinvointiin. Toiseksi moni vastaajista saavutti näyttelyn teoksia kokiessaan metsän tunnun, mikä liittyi joillakin vastaajilla värien kokemukseen, joillakin eri teosmuotojen yhdistelmään.

Vastausten perusteella koin onnistuneeni moniaistisuuden ilmentämisessä, mikä oli yksi tärkeimpiä pyrkimyksiäni teoskokonaisuudessa ja metsäaiheen käsittelemisessä eri teostyyppien avulla. Olisin mielelläni vastaanottanut enemmänkin kommentteja kävijöiden kokemuksista eri teostyyppien suhteen. Tämä olisi kuitenkin vaatinut suuremman määrän haastatteluja ja tarkempia kysymyksiä lomakkeella.

Haastattelutilanteista kaksi olivat ryhmähaastatteluja, mikä toimi hyvin siinä, että keskustelijat saivat toisiltaan ajatuksia, joita kehittivät eteenpäin. Jonkun verran tilanteisiin vaikutti kuitenkin myös ryhmäkoheesio, jonka johdosta keskustelutilanteessa oltiin helposti joistakin asioista samaa mieltä. Olisi mielenkiintoista toteuttaa saman tyyppinen vastaanottotutkimus joskus isommalla otannalla ja mahdollisuuksien mukaan tehdä yksilöhaastatteluja, jolloin välttyttäisiin ryhmäkoheesiolta.

Tämä tutkimus esittelee vain pienen joukon kokemuksia yhden taiteilijan teoksista, eikä tapaustutkimuksessa pyritä yleistykseen. Tutkimuksen tärkein anti on mielenkiintoisissa vastauksissa, joiden avulla voi pohtia taiteen kokemuksellisuutta. Henkilökohtaisella tasolla olen iloinen, että sain itselleni hyödyllistä tietoa siitä, kuinka kävijät olivat vastaanottaneet minun teokseni. Se on hyvin arvokasta, koska taiteilijat eivät aina saa palautetta teoksistaan. Taidenäyttelyissä käyvät ihmiset kirjoittavat useimmiten vieraskirjaan vain nimensä ja kritiikkejäkin tehdään lähinnä vain tunnetuimpien taiteilijoiden näyttelyistä. Tällaisen tutkimuksen avulla onkin mahdollista myös kehittyä kuvataiteilijana.

Lähteet

Brax, A. 2020. Luonnolla on tutkitusti suuria terveysvaikutuksia – ”Olet mitä syöt, juot, hengität ja kosketat”. WWF-lehti 1/2020. Viitattu 3.11.2022 <https://wwf.fi/wwf-lehti/wwf-lehti-1-2020/luonnolla-on-tutkitusti-suuria-terveysvaikutuksia-olet-mita-syot-juot-hengitat-ja-kosketat/>

Dewey, J. 2010. Taide kokemuksena. Suom. Immonen A. & Tuusvuori J. Tampere: Niin & Näin.

Hankonen, I. 2021. Ihmisiä metsässä: Luonto kulttuuriympäristökysymyksenä. Joensuu: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.

Heikkinen, V. 2019. Kivi, kukka ja kuu. Helsinki: Maahenki Oy.

Linko, M. 1998. Aitojen elämysten kaipuu: yleisön kuvataiteelle, kirjallisuudelle ja museoille antamat merkitykset. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja; No. 57. Jyväskylän yliopisto, Nykykulttuurin tutkimuskeskus.

Määttänen, P. 2012. Taide maailmassa: Pragmatistisen estetiikan lähtökohtia. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Noë, A. 2019. Omituisia työkaluja. Taide ja Ihmisluonto. Suom. Kilpeläinen T. Tampere: Niin & Näin.

Pallasmaa, J. 1993. Maailmassaolon taide: Kirjoituksia arkkitehtuurista ja kuvataiteesta. Helsinki: Painatuskeskus / Kuvataideakatemia.

Pitkänen-Walter T. 2006. Liian haurasta kuvaksi – maalauksen aistillisuudesta. Helsinki: Like.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2017. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tyrväinen L., Lanki T., Sipilä R. & Komulainen J. 2018. Mitä tiedetään metsän terveyshyödyistä? Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim. Viitattu 3.11.2022 <https://www.duodecimlehti.fi/duo14421>

Kyselylomakkeen kysymykset

Kaksi ensimmäistä kysymystä ovat rasti ruutuun -kysymyksiä ja loput avoimia kysymyksiä

1. Kuinka usein ja minä vuodenaikoina käyt metsässä?

- kerran päivässä
- kerran viikossa
- kerran kuukaudessa
- kerran vuodessa
- _____

2. Mitä teet metsässä?

- Kävelen ja _____
- Kerään marjoja ja sieniä
- Kuuntelen _____
- Retkeilen
- _____

3. Minkälaisessa metsässä viihdyt parhaiten?

4. Mitä metsä merkitsee sinulle?

5. Mitä ajatuksia tämä näyttely toi mieleesi